

Vier heren over het Gouda van rond 1890

- Aflevering 1 -

Jaap Rebel en Jan H. Kompagnie

Het idee was lumineus en werd uitgevoerd op de avond van de 19^e oktober 1954. Op zich was het al aardig bedacht om drie mannen, allen ver boven de tachtig, te interviewen teneinde hen uit te horen over wat zij zich herinnerden uit hun jeugd in het Gouda van rond 1900 en enkele decennia daarvoor en daarna. Ze zouden hun verhalen over vroeger vertellen tijdens een openbare vergadering van de Oudheidkundige Kring Die Goude. Interviewer zou zijn de voorzitter van de Kring, dr. J.G.W.F. Bik, die zelf ook een bijdrage aan het ophalen van herinneringen zou leveren, hoewel hijzelf in vergelijking met zijn gasten nog maar een jonkie was van 48 jaar.

Het bijzondere evenwel zat hem niet zozeer in dit idee als wel in de wijze waarop de vluchtigheid van het gesproken woord werd getemd. Pieter Post, pseudoniem van de journalist Theo de Jong, vertelde in de *Goudsche Courant* van 30 mei 1981 hoe dat in zijn werk was gegaan. Bik namelijk had beslag weten te leggen op een zogenaamde wire-recorder, een toentertijd zeer moderne uitvinding en vroege voorloper van de geavanceerde bandrecorder. 'Het apparaat was in staat het gesproken woord op een soort dikke nylondraad vast te leggen, waarna het geluid later kon worden afgespeeld', aldus De Jong. 'De wire-recorder werd bij *De Goudse Verzekeringsmaatschappij* van Geert Bouwmeester gebruikt voor het dicteren van brieven. Maar dr. Bik kon het toestel een avondje lenen, waardoor de twee (bedoeld wordt drie) hoogbejaarde Gouwenaars hun hoogstpersoonlijke jeugdherinneringen 'live' in de microfoon konden inspreken. Deze gesprekken werden later op papier uitgetypt'. En zo is nog steeds te lezen wat de heren S.H. van der Kraats, B.H. van der Werve en D.L. Dijkxhoorn in gesprek met Bik aan het publiek en de wire-recorder toevertrouwden. B.H. van der Werve, geboren aan de Westhaven, was met zijn 91 jaar de oudste geïnterviewde. Hij was van professioneel deurwaarder geweest en gedurende dertig jaar ook commissaris van de Werkinrichting tot Wering der Bedelarij. S.H. (Sybrand) van der Kraats, vader van de latere hoofdredacteur van de *Goudsche Courant*, Siep van der Kraats, was custos (bewaarder) van de librerie. Over Dijkxhoorn (87 jaar) wordt verder niets vermeld.

Het is niet de eerste keer dat er aandacht wordt geschonken aan dit vraaggesprek. De *Goudsche Courant* nam in zijn editie van 20 oktober 1954 al een uitvoerig verslag op van de herenverhalen die de avond daarvoor waren verteld. In de column *Gouda, anders bekeken* van Pieter Post (Theo de Jong dus, die met het door hem gekozen pseudoniem knipoogde naar de bouwer van de Goudse Waag) werd zo'n vijftien keer aandacht besteed aan de gebeurtenis van 19 oktober 1954. Niet eerder echter is het interview integraal afgedrukt, waarmee in deze aflevering een begin wordt gemaakt. Het blijft immers amusant en leerzaam mensen aan het woord te horen die zolang geleden al in Gouda leefden en verslag doen van belevenissen uit het alledaagse leven van hun jeugd. Het verslag, een vroeg voorbeeld van oral history, zal zo werkelijkheidsgetrouw worden gevolgd; alleen is soms omwille van een beter begrip iets weggelaten door middel

S.H. van der Kraats.

B.H. van der Werve.

D.L. Dijkxhoorn.

van ... (puntjes) of toegevoegd, dat dan tussen [] (vierkante haken) is geplaatst. Soms blijven bepaalde zaken toch nog onduidelijk, ook wie wat gezegd heeft. Naar vermogen zijn de interviewteksten 'gelinkt' aan degenen die ze ook daadwerkelijk hebben uitgesproken, wat niet altijd even makkelijk was. Zoveel mogelijk is de letterlijke tekstweergave gehandhaafd die destijds direct vanaf de recorder is vervaardigd. Of de originele opnameband bewaard gebleven is, dat vertelt het verhaal niet.

INTERVIEW

Gouda, 19 oktober 1954

Verlag interview door dr. J.G.W.F. Bik, afgenomen aan de heren B.H. van der Werve, S.H. van der Kraats Sr. en Dijkxhoorn Sr. in een openbare vergadering van Die Goude.

De bedoeling van dit samenzijn is, om een gewoon verhaaltje met elkaar te houden over: 'Hoe Gouda vroeger was'. Laat ik U zeggen, dat wij van te voren praktisch geen ruggespraak met elkaar hebben gehad, de heren onderling zeker niet. De enige die met hen gesproken heeft, dat was nog ikzelf en omdat ik juist tijdens mijn patiëntenbezoek zo hier en daar nog wel eens een aardigheidje opving, en zo is dan eigenlijk de gedachte ontsproten om '*dat de heren nu eens voor onze Kring te laten vertellen*'.

Ik mag dan hiermee de vergadering inleiden en ik zou dus om te beginnen de heer v.d.Werve willen vragen.

De Haven

Bik: De heer vd.Werve heeft vroeger op de Haven gewoond.

v.d.Werve: Geboren.

Bik: U bent op de Haven geboren en kunt U ook zeggen, welk huis dit ongeveer is geweest.

v.d.Werve: Naast de apotheek van Dee.

Bik: Naast de apotheek van Dee. En wat weet U mij nog over de Haven te vertellen toen U jong was. Wij hebben daar nu op het ogenblik die prachtige bruggen. Vroeger hebben wij daar die ophaalbruggen gekend zoals nu nog die uiterste brug en nu is de vraag, hoe was het in Uw jeugd?

v.d.Werve: Er was een grote brug en die kwam uit de Wijdstraat en dat was een brug ongeveer zoals in Amsterdam de Keizersgracht. Die was helemaal van steen en gewelfd en daar gingen de rijtuigen dan tegenop, wat nu dat smalle bruggetje is aan het begin van de Gouwe. En dat was een hele brede rijbrug en ook van voren konden de rijtuigen elkaar goed passeren. En dan liep je zo tegen een huis aan en dat was dan van apotheek Grendel, maar die was toen zover als ik weet al leeg. Toen was die al verhuisd naar de Korte Tiendeweg toe, de oude heer.

Dat gebouw was wit geschilderd zover ik me nog kan herinneren, met gouden biezen afgezet. Nou als je dan zo de Haven opgaat, dan hadden we daar een kaaspakhuis, ik geloof dat Mijnheer Werning dat was met een kaaspakhuis achter in de Peperstraat en dan een boekhandel en daarnaast was de Pastorie van de Katholieke Kerk. Die Kerk was aan de overkant en er was geen woning bij, dus toen hadden de Pastoors een andere woning. Nou dan had U daar de verschillende huizen, dat is ook helemaal veranderd, in het begin was daar een groot graanpakhuis van de heer Kemp en die woonde in het huis waar de heer Prinsen heeft gewoond aan de Haven aan het eind.

Hij had zijn pakhuis daar op de Haven en daarnaast had U [hij] een fruitwinkel, die speciaal bekend was. Daar was altijd de kersenmarkt. Zo gauw de kersen in het land waren, dan kwamen alle kooplui, die kwamen daar om de kersen te kopen. En dan had U daarvoor die Pastorie, dan had U ook nog een brug. De eerste brug werd de Schepersbrug genoemd. Er staat nu een heel andere naam op. Maar dan had U over de sluis de zogenaamde Sluisbrug, dat was ook een stenen brug helemaal met keien bestraat en zo ging dat de Dubbele Buurt in. Nou toen woonden de Pastoors vlak over de brug, daar woonden de Pastoors en de kerk, die was aan de overkant en toen zijn die bruggen gebouwd. Er is een draaibrug gekomen en toen stond de noodbrug over de kerk, dat kan ik me ook nog herinneren. En ik was de eerste jongen, die over die brug liep. Nou dan had U daar verder allemaal notabelen, de heer Renny woonde daar, het registratiekantoor was daar en daar had U het Postkantoor, dat was vlak voor de apotheek van Dee, daar is vroeger het Postkantoor geweest. En ik geloof als ik me goed herinner, dan hebben daar ook de Pastoors nog ingewoond. Het Postkantoor is toen verplaatst naar de Noodgodsteeg en aan de ene kant van de Noodgodsteeg woonde Hersche, dat was een sigarenwinkel en aan de andere kant was een schoenenwinkel, dat is nu het postkantoor. En nu was er een besluit geweest, ik meen in de Raad dat het zou op de Markt komen waar vroeger het Herthuis is geweest. Maar van de kaarsenfabriek hebben ze zoveel getornd en gedaan. Het moest vlakbij het kantoor zijn en dat is de oorzaak dat daar het Postkantoor kwam. Nou en als er dan kermis was, dan was de hele Haven vol kramen. De hele lengte van de Haven van de overkant tot aan de Noodgodsteeg ook weer, zover liep de kermis. Dan had U daar mijnheer Viruly, dat was ook een heel groot huis. Dat is waar nu de Hervormde Kerk is, daar woonde mijnheer Viruly en daar achter was de zeepziederij. Die was in de Spieringstraat en daar was dan zijn equipage en zo. Die was daarnaast en dan een paar huizen verder, dat is waar van der Sloot, de kleermaker woont, daar woonde ene Mejuffrouw van Meerten. Die ging iedere Zondag nog met een sleepkoetsje naar de Grote Kerk. Dan kwam om kwart voor tien het sleepkoetsje voor en dat werd door 2 mannen getrokken en dan ging ze naar de kerk. En om twaalf uur kwam ze dan weer terug.

Bik: En hebt U daarbij ook nog de smeerlap meegemaakt?

v.d.Werve: Ja, die hadden ze bij zich, zo'n leren lap.

Bik: Een leren lap?

*Oosthaven 31, in de woning van Viruly is in de tijd dat deze foto werd gemaakt (1904) sinds enkele jaren het Israëlitisch Oude Mannen- en Vrouwenhuis gevestigd.
Foto: SAHM.*

- v.d.Werve: Ja, het was maar een kleine rit natuurlijk naar de St.Jan toe, van van der Sloot naar de St.Jan toe.
- Bik: Hebben de heren daar nog iets aan toe te voegen? Aan wat de heer v.d.Werve daarnet vertelde? Was er nog niet een graanmaaldery ook? Mijnheer Dijkxhoorn vraagt er ook nog een graanmaaldery was.
- v.d.Werve: Ja dat was vlak voor de Sluisbrug, daar heb je een pakhuis gehad van van Kempen en dat was een graanhandel en naderhand is er ingekomen een oom van mij, een slotenmaker. Die heeft een mineraalwaterfabriek gehad en die had voor die tijd zijn mineraalwaterfabriek op de Turfmarkt en daar had de Directeur van de Gasfabriek ook eerst een fabriekje van. Toen ging dat allemaal naar de Turfsingel toe.

Het schuren van de grachten

- Bik: Mijnheer v.d.Werve spreekt daar zo over de mineraalwaterfabriek. Dat doet mij even terugdenken aan de periode, dat Gouda nog geen waterleiding bezat en ik geloof dat mijnheer v.d. Werve ook daarover iets mee kan delen. Wij hebben in de Librye nog een boekje van Dr. W.F. Büchner over de topographie van Gouda en daarin wordt er o.a. verteld over de wijze, waarop Gouda's grachten worden geventileerd door dat spuien. Maar o.a. ook de wijze waarop de afvalresten van de bevolking in dat water terecht kwam. Tegelijkertijd betekende dit echter ook dat dit water drinkwater was voor de stad. In de Goudse Courant is er een artikel verschenen van de hand van de heer Muilwijk en die heeft daar over geschreven. Op de Markt werd een arthesische put gemaakt. Ik moet zeggen dat de benaming arthesische put niet juist is, want een arthesische put is een put, die gemaakt is op een wel waar een zekere spanning op staat. Als men gaat boren, spuit het water omhoog. Ik geloof dat we niet in staat zullen zijn om op de Markt een zodanige bron te maken, dat wij een automatische fontein krijgen. Maar deze naam 'arthesische put' die is te danken aan de provincie A[r]tois in Frankrijk waar dergelijke putten destijds wel gegraven zijn. Men heeft wel geprobeerd op de Markt een wel te maken. Men is daar een aantal dagen aan bezig geweest, maar ik geloof dat men dit na 12 dagen heeft opgegeven. Maar dan zou ik aan de heer v.d. Werve even willen vragen, U heeft op de Haven gewoond en U heeft mij eens iets verteld over de wijze waarop het drinkwater bij U de woning binnenkwam.
- v.d.Werve: In de kelder was een put, een gemetselde ronde put en dan ging er een stop in en als in de Haven dan hoog water was en dat de sluisdeur openging, dan werd de stop er uitgehaald voor dat het hoog water was en dan ging de stop er weer in. En dat was ons drinkwater. Ja, natuurlijk filtreerde je het water, het water was thuis ook gefiltreerd. Dat ging met het hoog water van de Haven.
- Bik: En wat ik nog even zeggen wilde is dit. Men moet goed begrijpen, dat het water door middel van een riool het huis binnenkwam. Dat in het huis dus een kelder was en in die kelder een diepe put en met het stijgen van het water van de Haven, kwam dus ook water in de kelder. Daar was een hele lange stok, die met doeken omwoeld was. Die werd dan in dat gat gestoken. Men had dan dus een hoeveelheid water, die vuil was en waarin de algen e.d. voortkwamen en dan liet men dat water bezinken. Men noemde dat 'klaren'. En dat 'geklaarde' water, dat maakte dat het sponsje, waardoor het dan later gefiltreerd werd, niet zo vlug vuil werd. Maar ik meen dat de heer v.d. Kraats ook nog iets kan vertellen over de wijze, waarop men dan van

gemeentezijde probeerde om de mensen te helpen. Dat was een ander stelsel.

v.d.Kraats: Er waren in verschillende straten van de stad twee hele grote tonnen geplaatst, waar wel zeker 500 liter water ingingen en wel meer. Wanneer het nou schuren was en dat de binnenwateren ververst werden, dan kon je op de Zeugstraat een prachtig gezicht hebben op hetgeen er voorbij dreef. En als dan die schuurpartij een half uurtje voorbij was, gepasseerd was, dan kwamen er twee afgezanten van de gemeente, Scholten en Schuler en die hadden zo'n grote schippersdweil bij zich aan een stok en twee flesjes met zuiveringspreparaat,

ijzerchlorine ja. Dan werden die tonnen voorovergehaald op de straat. Er werd een puts water ingesmeten. Met die dweil werd die ton van binnen dan schoongemaakt, zover als dat ging en als dat gebeurd was, dan ging die ton weer overeind. En dat water dat een half uur, drie kwartier van te voren geschuurd was ging met zo'n putsemmertje er in. Eén stond er met zo'n emmertje en dat ging zo

die ton maar weer in. En als die ton dan helemaal vol was, dan kwam de andere afgezant met zijn zuiveringsgeschiedenis en gooiden dan een puts van dat spul er in. Er werd eens goed in geroerd, nou dan ging het deksel er boven op en dan kwam Jan Rap en zijn maat maar drinkwater halen hè. Zo ging dat vroeger en dat was helemaal niet [on?]hygiënisch hoor, helemaal niet, want die grachten in de stad die werden heel veel geschuurd, nl. 2 à 3 keer in de week. Maar wat je er doorheen zag gaan. Wat er bv. uit de Zak kwam en van de Spieringstraat en zo en ook van de Haven kwam. Nou dat was helemaal niet zo fijn. Er kwam een hoop viezigheid uit.

Bik: Ik kan U dit zeggen, dames en heren. Ik heb hier een aantal punten van Dr. Büchner nog even overgenomen en die man is o.a. aan het berekenen geweest in verband met wat er zo aan vuil in de Goudse grachten en zijlen werd geloosd. Dat was nog al vrij behoorlijk. En dan schrijft hij er bij dit te rekenen met al zo vele onreinheden bezwaar te hebben [???]. De [?] bewoners hebben getracht door het openen der sluizen en de doorbraak der schepen om op deze manier het schuren en het spuien van de grachten mogelijk te maken. Maar de hoeveelheid drekstoffen berekend in cijfers is 2,5 Nederlandse ton voor iedere persoon. Dus U begrijpt op welke manier men vroeger gezond is gebleven, is voor mij nog altijd een raadsel. En ik kan U dit nog zeggen, dat in die tijd, dat zullen de heren zich waarschijnlijk wel herinneren, dat er een zekere onenigheid bestond toen de Goudse Waterleiding in actie kwam. Dat was niet van gemeentewege, dat was meen ik van Engelse zijde. Dr. Luyten en Kranenburg. Maar ik meen daarvoor van Engelse zijde, dat men geprobeerd heeft om hier een soort van verdrag te

De Hooikade en de Bogen in 1881 met links aan het water vier drinkwatertonnen. Foto: SAHM.

verkrijgen dat een waterleiding zou worden gemaakt. Maar het Goudse Gemeentebestuur was destijds van mening dat dat niet nodig was. Men kon dat zo wel af. Later is dat zaakje toch doorgegaan en toen was het zo dat de meer gegoeden uit Gouda drinkwater hadden en de andere mensen die hadden dat niet. En nu moet er in die tijd en dit wilde ik nu eens vragen. Er moet in die tijd geweest zijn een zgn. lege emmer optocht. Is dat bekend? Een lege emmeroptocht, d.w.z. de mensen die 's avonds hun closets moesten schoonmaken. Dit werd dan opgevangen zonder water niet waar en dat moest dan in de Blekersingel e.d. gedeponeerd worden. Omdat zij dan niet voldoende spoelwater hadden, schijnen ze zo in optocht door de stad geweest te zijn met die lege emmers om aan te tonen dat ook zij in aanmerking moesten komen.

v.d.Kraats: Dat heb ik nooit gehoord.

Bik: En er moet ook in de armenkamer kaarten verleend zijn om aan drinkwater te komen. Is dat ook niet bekend?

v.d.Kraats: Dat is voor onze tijd geweest.

Het vuil

Bik: Is dat voor Uw tijd geweest. En nu wij het toch hebben over de verontreiniging van de grachten. Hoe was het vroeger met het ophalen van het huisvuil.

v.d.Kraats: Dat werd gewoon opgehaald. Dat werd verpacht door de Gemeente. Ooms, die had het vroeger. Die is het jaren geweest.

Bik: Die deed het best en daar verdiende de stad iets aan.

v.d.Kraats: Nee, hij kreeg geld toe, omdat U het woord verpachten noemt.

Bik: Maar je kan wel eens hebben dat je geld toekrijgt bij het verpachten. Ja dat is ook zo. Men herinnert zich natuurlijk nog wel de oude wagens met de bel. Ja. Dat de heren er zo rond liepen met zo'n aswagen en op deze manier de zaak gingen ophalen.

v.d.Kraats: Ja met het vuil van de stad is een heleboel dichtgemaakt. Bij de kanten van het station. De Wetering die bij het station loopt, die was vroeger veel langer. Hij liep meer naar de Kattensingel toe. En Ooms die had zoveel van die rommel. Die heeft daar die hele boel mee aangedempt. Dat is zeker wel een breedte geweest van een meter of 15. En toen die aan de overkant, dat is het restaurant waar nu het park is. Dat was het plan en dat is pas gekomen nadat de Spoorstraat verbreed is. Dat is nl. het oude station. Dat is afgebroken en het nieuwe station, dus ook de Spoorstraat, of de Spoorweg is ook meer naar de Spoorstraat gekomen. Ja.

Bik: En het vuil? Waar werd dat gedeponeerd. In het algemeen was er niet. Bij Vuile Bras?

v.d.Kraats: Bij het vuile Bras.

Bik: Waar is dat?

v.d.Kraats: De Kleikade ja, waar nu de hoe noem je die straat Burgvlietkade loopt. De Burgvlietkade die heette de Kleikade. Die loopt naar de Goejanverwelledijk. Loopt ja. Nee het is nu bij het Reeuwijkse Sluisje, bij het Goejanverwelledijk, daar is de vuilnisbelt. Dat is vroeger een sluis geweest. Dat was ook voor mijn tijd.

Bik: Kunt U het achter in de zaal verstaan, wat er gezegd wordt, want het is misschien een beetje moeilijk. Maar de heer v.d.Werve heeft het zo over: Ja dat was de Kleikade, dat was daar. Dan wordt hier zo net door de heer v.d. Putte[n] de opmerking gemaakt, dat de Kleikade werd gedempt vanuit

Reeuwijk, met honderden schuiten veen vanuit Reeuwijk. De heren zijn het met elkaar niet eens. Maar wij zullen het niet bij meerderheid van stemmen laten komen. Dat geloof ik niet. Veengrond. Maar in ieder geval, vast staat dat de heer v.d.Werve vroeger nogal eens wat gewandeld heeft. Dat heeft hij mij wel eens verteld, dat hij en dat ging niet per fiets, dat ging ook niet per auto of zoals dat tegenwoordig gaat per scooter, per bromfiets nietwaar, maar het werk van de deurwaarder, wel dat was dan in hoofdzaak om dan eens een eindje te wandelen. Wilt U daar dan eens iets over vertellen, mijnheer v.d.Werve: Ja, ik heb dat zowat veertig jaren gedaan en toen waren er nog geen fietsen. En dan liep ik elke Zaterdag 55 km. Dan ging ik met de boot naar Waddinxveen en van Waddinxveen naar Moercapele, en van Moercapele naar Bleiswijk en van Bleiswijk over de Rotte naar Zevenhuizen, Nieuwerkerk, post Gouderak en zo naar huis. Alles helemaal gelopen en dan was ik om 5 uur thuis. Ik ging om 8 uur 's morgens weg. Daarna ging ik me dan een beetje opknappen en dan ging ik 's avonds een paar uur biljarten. Ik geloof niet dat de jongelui dat tegenwoordig kunnen.

Bik: Mijnheer v.d.Kraats maakt de opmerking: 'Dat is een globetrotter'. Dat is inderdaad zo. Het schijnt overigens wel een bijzondere bezigheid geweest te zijn.

v.d.Werve: Oh, het is erg gezond.

Bik: U kunt ons verder geen levensregels aangeven volgens welk? Neen.

v.d.Werve: Welke neen, het is daarmee zo. Regelmatig leven, op tijd naar bed gaan. Op tijd naar bed ja, maar daar was ook niet altijd tijd voor. Ik was om half zeven op kantoor en ging om twaalf uur naar bed.

Bik: Om half zeven op kantoor en om twaalf uur naar bed.

v.d.Werve: Dus het kon er zo wel mee door. Ik heb nooit anders gehad dan de mazen. De dokters hebben nooit iets aan mij verdiend.

Bik: Inderdaad hebben wij destijds door de radio de opmerking kunnen horen, toen de man van Zonnestraal, hoe heet hij ook al weer, Jan van Zutphen via de radio werd gefeliciteerd vanuit Antwerpen, toen vertelde daar Camille Huysmans: Jan je bent een vent, je bent nog niet doodgedokterd. Ze waren nl. allebei 90 jaar. We hadden het zo over het dempen van een stuk gracht of iets dergelijks. Maar U heeft Gouda natuurlijk ook nog meegemaakt toen er nog veel meer water was. Kunt U daar ook iets van vertellen, één van de heren! Over het Roosendaal, Wilhelminastraat e.d. Dat was vroeger allemaal water.

v.d.Werve: Daar waren allemaal lege slootjes, de open riolen waren dat. In de Vogelenzang was er een riool, die liep tot de Cappenersteeg en dan ging hij achter de huizen van de Roosendaal heen, tussen de huizen van de Zeugestraat in en dat was een open riool. En dan gaat het bij de, waar nu de plateelbakkerij is, daar gaat het onder de huizen door en komt in de Zeugestraat uit, dat is nog zo. Dat is nu dichtgemaakt en dan liep dat naar de Blekerssingel toe. En dan een gedeelte, dat ging nog achter de Kazerne, dat waren de huisjes van de gewermaker. Dan moest je een bruggetje over om daar te komen beneden, waar de werkplaats is van die autozaak, Hulleman ja. Achter de kerk was er ook een riool vertelt de heer v.d.Kraats. Dat liep van het plantsoentje, waar het Oude Mannenhuis toen stond, zo onder de zaak van Bik door en dat kwam dan als je van de Tiendeweg af kwam en je loopt achter de kerk heen, dan staan er twee palen ja, daar ligt nu een open riool, ja, en dat open watertje was een stukje, zo breed zowat, zolang. Dat liep onder het huis van slager van Vliet, toen destijds Jarink.

Liep daar onder door en dat ging zo onder de huizen door naar de Vellensteeg. Dan verder door onder de huizen van de heer de Boers. Zo verder door naar de andere zijde van Achter de Kerk en dan kwam dat zo weer in het Plantsoen uit bij Breebaart, de ijskelder van Breebaart.

Jazeker, jawel, jazeker. Want kijk eens de schuring vroeger, die was vaak veel hoger dan tegenwoordig. Nu schuren ze bijvoorbeeld op een meter, vroeger was dat dikwijls 1,5 meter. Dan kwam er een straal van water de stad inzetten, vandaar die schuring. Dat was wel een gedeeltelijke oplossing voor dat vele overvloedige vuil. Ja, want dat was vroeger algemeen zo. Ze wachtten niet tot de man met de vuilniswagen kwam. Dat was niet nodig. Dat ging zo de sloot in. Dat was algemeen zo. Toen hier nou de laatste keer die Zeugstraat zo uitgebaggerd werd, toen kwam er verdorie nog een halve auto uit. Verschrikkelijk en dat is altijd geweest, want als het water nergens goed voor was, dan was het toch nog goed genoeg om het vuil er in te gooien.

Bik: Ik herinner mij, dat vroeger de omroeper rondging om de mensen te waarschuwen het zou 'schuren'. Kunt U de uitdrukking nog zeggen, die hij omriep.

v.d.Werve: Hoe laat hij ging schuren ?

Bik: Ja. Maar er was altijd nog een uitdrukking achter. Ik heb me altijd laten vertellen, dat iedere wachter zich verschoonde.

v.d.Werve: En dan kwam nou alleen De Goedere, die nog in de koekbakkerij op de Tiendeweg heeft gezeten.

Bik: 'De krullebol' (de heer D. de Goedere was helemaal kaal).

v.d.Werve: Nee. Die hele oude. En die aan zijn achterhuis, waar nu nog een koekbakkerij is ? Dan werden er beschuttingen gezet en daar ging klei tussen om het water tegen te houden. Dus het water in de Zeugstraat kwam aanmerkelijk hoger en dan gebeurde het ook heel vaak, dat het tot de stoep, waar ik gewoond heb, bijna stond. Dat had je heel vaak. Maar ja, dat schuren duurde een kwartier en dat liep weer net zo gauw weg als het gekomen was.

Bik: Bleef het vuil niet op de straten liggen.

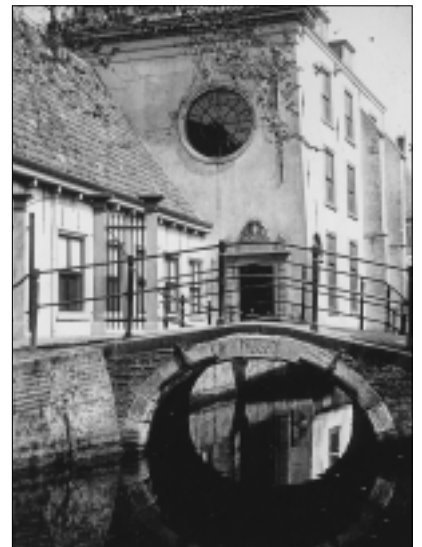
v.d.Werve: Ja, Ja. Daar keek je niet naar om, dat was niet nodig. Dat waren heel andere toestanden hè.

Bik: De Turfmarkt en de Groenendaal, die hadden toch ook een verbinding door middel van een zijk.

v.d.Werve: Ja, die lag daar ook. Achter de Turfmarkt heen. Ja, de riool ligt er nog.

Bik: Ik meen waar nu de nieuwe Christelijke School gebouwd wordt, dat daar ongeveer een zijk gelegen moet hebben.

v.d.Werve: Ja, helemaal tot joffrouw Haleman toe, waar nu het Leger des Heils is. Het Lommerdse Watertje.

Het Lommerdse Watertje, dat langs de Agnietenkapel liep. Het dankt zijn naam aan de Stadsbank van Lening die vanaf 1654 in de kapel was gevestigd. Foto: collectie H.v.D.

wordt vervolgd